

23. 4. 2013

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Ještě k některým změnám z hlediska Důvodové zprávy k NOZ

Na zadání přípravy nového občanského zákoníku (dále jen „NOZ“) se začalo pracovat již v roce 2000. Ve své podstatě se jednalo o zadání na rekodifikaci soukromého práva, není proto divu, že i výsledná verze důvodové zprávy k přijetí NOZ má 598 stran.

Jen zdůvodnění obecné části je pojato na 25 stran textu, proto není cílem rozebrat dopodrobna vše, co je napsáno, ale jen konkrétní pro mě zajímavé skutečnosti, které se v důvodové zprávě nacházejí. Dlužno dodat, že ač je obecná část velmi zajímavým dílem, nelze tak úplně souhlasit se všemi myšlenkami, které jsou tam uvedeny.

Obecná část nejprve pojednává o vývoji soukromého práva a zároveň zhodnocuje platnou právní úpravu. Práce na rekodifikaci nejsou současným trendem, jak je uvedeno, tyto začaly již v roce 1920, a to z důvodu dualismu českého a slovenského práva. Výsledek se dostavil o sedmáct let později – v roce 1937 byl hotov návrh Československého občanského zákoníku, který ovšem nebyl přijat z důvodů nepříznivé politické situace. Tytéž okolnosti zabránily přijetí návrhu i po převratu v roce 1948. Po událostech roku 1989 a vzhledem ke změně společenských, politických a hospodářských podmínek vyvstala potřeba rekodifikace znovu. Avšak byla přijata pouze „urychlená a obsáhlá novelizace s cílem provizorně vyřešit tehdy aktuální nedostatky pro období do celkové rekodifikace“, která byla přijata jako zákon č. [509/1991](#) Sb.

Z výše uvedeného vyplývá, že nastala ta „správná“ chvíle, aby se celý proces završil, tedy aby byl přijat nový občanský zákoník, který se odvolává na návrh z roku 1937. Mezi myšlenkové zdroje je zároveň zařazen všeobecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811. K tomuto rovněž zákonodárce dodává, že zmíněný všeobecný zákoník občanský je platný v různých podobách (v důsledku novel a dalších změn) dodnes například v Rakousku a Lichtenštejnsku.

Zdůvodnění, proč opustit současnou koncepci, je pak uvedeno několik. Jedním z nich je „odchýlení od standardů právní kultury kontinentální Evropy i od tuzemských právních tradic, odmítnutých po státním převratu z r. 1948“. Zároveň je pak zmíněn ideový základ současné platné právní úpravy, který je označen jako „materialismus marxleninského pojetí“. I když z obecného hlediska má současná právní úprava základ v socialistickém pojetí člověka a společnosti, myslím si, že tento je již dávno překonaný i vzhledem k množství novelizací, které byly přijaty. Důvodová zpráva se odvolává i na podobný případ, kdy bylo nutné po událostech z roku 1989 zrevidovat pohled na obchodní právo jako takové a nahradit tehdy platný Hospodářský zákoník novým Obchodním zákoníkem. Ze všech těchto úvah (i vzhledem k tomu, kolik novelizací téměř všech právních předpisů je nejen v současné době přijímáno) na mě působí snaha zákonodárce jako další odmítnutí něčeho již prověřeného (zároveň však netvrdím, že současná úprava je bezproblémová).

Tak například významnější změnou je zavedení nové terminologie. To je zdůvodněno mimo jiné tím, že zákonná úprava občanského práva u nás byla v 50. a 60. letech minulého století budována podle vzoru a metod práva veřejného. Tudíž osnova NOZ se vrací k „tradičnímu vyjadřování“, tzn. například vyhnutí se formulaci „je povinen“, tuto nahrazuje rozkazovacím způsobem – tedy „nechť vykoná; zaplatí; doručí“, atp. Text zákona se co možná vyhýbá cizím slovům, což mi přijde v mnoha ohledech zbytečné, ale na straně druhé je faktem, že bude srozumitelný skutečně všem. Důvodová zpráva k tomuto uvádí několik příkladů: místo „registrovaný“ se napříště bude používat „zapsaný“; namísto „disponovat“ se bude používat „nakládat“; „instalace“ budiž „umístěním“; zákonodárce se ovšem hned vzápětí neopomene ospravedlnit v tom smyslu, že se nejedná o snahu o purismus. To dokládá například situací, kdy termín v českém právu „zdomácněl“ – jako „orgán“, „forma“, „elektronický“, atd. Odhlédneme-li od těchto změn, je pak další poučkou zavedeno „důsledné rozlišení právních domněnek (vyvratitelných a nevyvratitelných) a fikcí“. Tak je tedy označena vyvratitelná právní domněnka v textu jako „má se za to, že“; nevyvratitelná právní domněnka pak „platí, že“; a konečně právní fikce jako „hledí se na“ nebo „považuje se za“.

Nejzajímavější změnou v terminologii je však změna v souvislosti s „návratem ke klasické (tradiční) české právní terminologii, od níž se občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 postupně odvrátily“. To je pak zdůvodněno unifikací českého a slovenského práva, když se jako „slovakismus“ dostal do právní úpravy pojem „právní úkon“, „výpůjčka“ nebo „neopomenutelný dědic“. Co se týče například právního úkonu, není úplně od věci připomenout, že zřejmým základem slova „úkon“ je sloveso „konat“, které se například vyskytuje i v Obecném zákoníku občanském z roku 1811. Ač mi nepřisluší dané zdůvodnění hodnotit, myslím si, že tato změna nebyla nezbytně nutná. Napříště se tedy bude užívat termínu „právní jednání“.

Dále pak je v této souvislosti zmíněno používání „právnických neologismů podmíněných totalitní ideologií nebo na tuto ideologii se odvolávajících“, jimiž jsou například – účastník; způsobilost k právním úkonům; návrh na uzavření smlouvy; smlouva o sdružení. Nově se tedy setkáme s termíny jako je osoba (účastník); svéprávnost (způsobilost k právním úkonům); apod. Opět se však dle zdůvodnění nejedná o samoučelný purismus, na to si však každý může udělat názor sám.

Vzhledem k odmítnutí ideového základu současné právní úpravy (tedy materialismu marxleninského pojetí), a také vzhledem k tomu, že nový občanský zákoník klade důraz na hledisko autonomie vůle, doznala určitých změn i otázka, jakou je například dědické právo. Dle nové koncepce je nově posílena zůstavitelova volnost při jeho rozhodování o majetku pro případ smrti. Instituty dědického práva jsou v NOZ v ustanoveních §§ 1475 – 1720, závěť pak upravují §§ 1494 – 1581 NOZ.

Například v případě závěti, jako osobním zůstavitelovým právním jednáním, se posiluje postavení tohoto institutu, když dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona. Pro toto právní jednání samozřejmě zůstávají zachovány požadavky na pravost a vážnost vůle, která je prosta omylu, projevená určitě a srozumitelně (což je však požadavek na všechna právní jednání uvedený v obecné části).

Důvodová zpráva v úvodních ustanoveních institutu uvádí, že: „Povolá-li zůstavitel v závěti svým dědicem jedinou osobu bez dalšího, pak výsledek nemůže být jiný, než že tomuto jedinému dědici případně celá pozůstalost. Jestliže však zůstavitel pořídí závěť tak, že sice povolá jediného dědice, ale zůstaví mu jen podíl z pozůstalosti a o její zbývající části nepořídí nic, potom v takovém případě případně závětnímu dědici, jen co mu zůstavitel vyměřil, a zbývající část pozůstalosti připadá těm, kdo po zůstaviteli dědí podle zákonné posloupnosti.“ Odhlédnutím od formalismu a zdůrazněním vůle je pak také ustanovení § 1502, který uvádí případy zůstavitelova zjevného omylu, tedy, kdy se zřejmě přepočítal, pak se dělení provede tak, aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe. K tomu se odvolává dále v textu k citaci (Svoboda, E., Dědické právo, Praha: Vesmír, 1921, s. 29), kdy nelze než souhlasit (nejen) s částí textu, v němž je posledního porčení přisuzováno cosi důvěrnějšího, hlouběji lidského,

tedy vždy raději hledět k myšlence než k doslovnému znění projevu.

Závěť má mít dle § 1532 písemnou formu, ledaže by byla pořízena s úlevami. K písemným formám lze dodat, že zákonodárce ponechal obě formy soukromě pořizovaných závětí, tedy závěti psané vlastní rukou (holografické) a závěti zůstavitelovou rukou nenapsané (alografické). V tomto ohledu v podstatě přejal současnou právní úpravu obsaženou v § 476a a § 476b. Další možností je forma notářského zápisu. Jedinou výjimkou je závěť s úlevami, kdy pro tuto se nevyžaduje písemná forma. Ta je označována za „privilegovanou závěť“, kde jsou stanoveny podmínky pro její pořízení (§ 1542 a násl. NOZ). Jedná se o závěť s omezenou časovou působností, protože je pořizována za výjimečných okolností (jako např. živelné pohromy, války a další mimořádné situace). Zrušení je pak možno zničením závěti, jejím odvoláním nebo pořízením závěti nové.

Jak již bylo řečeno, jedná se o posílení autonomie vůle jednotlivce, tudíž posílení pozice dědění ze závěti (kdy toto má přednost před děděním ze zákona) je jednou ze změn, kterou lze uvítat. Jako však všechny oblasti (nejen) práva, i toto prověří čas a praxe.

Více se lze dočíst v Důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku nebo na internetovém odkazu >>> [zde](#).

Mgr. Olga Nemravová,
advokátka

Mgr. Miloslava Vaňková,
advokátní koncipientka

autorky působí v advokátní kanceláři MSB Legal, v.o.s.

[MSB Legal, v.o.s.](#)

Bucharova 1314/8
158 00 Praha 13

Tel.: +420 251 566 005

Fax: +420 251 566 006

e-mail: paha@msblegal.cz

Další články:

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)